

marxizmu ako prvej organizovanej filozofie v krajine je buržoázna filozofia nútená často prehodnocovať svoje názory zo súťažných dôvodov. Tak sa stal marxizmus významným činiteľom filozofického vývinu. Sève odpovedá na Sartrovu tézu, že marxizmus sa vo svojom vývine zastavil, o čom má svedčiť aj malá knižná produkcia marxistov. Ukazuje, že príčiny nie sú tam, kde ich vidí Sartre. Jednak vysoké školy nevychovávali k marxizmu, ale proti nemu. Ďalej marxista je nielen teoretik, ale aj intelektuál-bojovník, ktorý musí veľa úsilia vynaložiť na politiku, pedagogiku i polemiku s odporcami. A nakoniec celá generácia vynikajúcich marxistov (Politzer, Solomon, Mougín a iní) bola fašistami vyvrazená. Čo by bolo s francúzskym existencializmom alebo personalizmom, keby na Mont-Valérien boli zastrelení Sartre alebo Mounier? Kto by písal vrcholné diela týchto smerov? Dnes sa však tvoria i organizačné predpoklady (napr. Union des étudiants communistes alebo Centre d'études), aby prekážky väčšej teoretickej činnosti marxistov boli v blízkej budúcnosti prekonané.

V závere rozvíja Sève niektoré teoreticky závažné a veľmi podnetné myšlienky o „konci filozofie“ a o úlohách filozofie všeobecne a vo Francúzsku zvlášť. Viacero cenných postrehov takéhoto druhu je i na iných miestach štúdié, žiaľ, v stručnom prehľade ich nebolo možné ani nadhodiť.

V čom vidí Sève budúcnosť filozofie? Jednak je to riešenie nových problémov, ktoré pred ľudstvom nastolí ďalší vývin (a v rámci toho i hlbšie riešenie problémov starých). Ďalej filozofia bude vždy slúžiť ako základ intelektuálneho formovania ľudí na najvyššej úrovni. To sú základné, dlhodobé úlohy filozofie. Okrem toho má filozofia aj dve prechodné funkcie: Jednak funkciu, ktorú nazýva Sève likvidátorskou, t. j. pomôcť psychologickým a spoločenskovedným disciplinám (etika) stať sa definitívne vedami a prestať byť prívieskom filozofie, čím sa zabráni reakčnému a pozitivistickému parazitovaniu na týchto mladých vedách. A jednak je to funkcia polemická. Sève ukazuje, že tvrdenie buržoáznych filozofov, že s marxistami nemožno diskutovať, pretože nepripúšťajú ani najmenšiu relativizáciu svojho učenia, je nesprávne. Práve preto, že marxizmus je vedeckou filozofiou, možno s ním zásadne a plodne diskutovať. Predsa plodne sa dá diskutovať len vtedy, ak filozofický názor nie je subjektívnou mienkou, od ktorej možno kedykoľvek ľahko ustúpiť, ale naopak, ak je vedeckou pravdou. Treba si uvedomiť, že základom každej dobrej diskusie je skúsenosť. Teoretickou a praktickou skúsenosťou dvadsiateho storočia je rast prevahy dialektického materializmu v teórii a socializmu v praxi.

NA OKRAJ PUBLIKÁCIÍ O VZŤAHOCH MEDZI MUŽOM A ŽENOU

DAMIÁN KOVÁČ

V posledných rokoch dostali sa u nás otázky lúboštných, manželských a rodinných vzťahov, patriace predovšetkým do osobného života ľudí, aj na širšie verejné fórum. Začalo sa o nich diskutovať v rozličných časopisoch (Smena, Mladá fronta, Práca, Kultúrny život, Literárne noviny), rozprúdila sa o nich intenzívna osvetová činnosť (rozhlasové a verejné prednášky, večery otázok a odpovedí o priateľstve, láske a manželstve), v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi venovala sa im väčšia pozornosť aj v umení (Kohoutove divadelné hry, Očenáškov román *Rómeo, Júlia a tma*, Mináčov *Dlhý čas čakania*, Bednárov *Sklenný vrch*, ďalej filmy *Posledný návrat*, *Túžba* atď.).

Oprávnene možno predpokladať, že zvýšený záujem o otázky medzipohlavných vzťahov vyplynul predovšetkým z uvedomenia si určitých nedostatkov v tejto oblasti.

A tu sa k slovu prihlásila ako prvá naša mládež. Je to nakoniec prirodzené, pretože záujem o otázky pohlavnosti je špecifickým znakom tohto vývinového obdobia. Ak sa tradičná zvedavosť mládeže skombinovala s viacerými novými črtami dnešnej našej mládeže (zvýšené sebavedomie, náročnosť a pod.) pochopíme, že so svojimi požiadavkami vystúpila verejne. Vyvolala diskusiu, čo nasvedčuje, že nemala v týchto otázkach dosť jasno a že ani nevedela bežnými prostriedkami nájsť odpoveď na celý rad problémov z tejto oblasti.

Po mládeži sa odhodlali ozvať aj dospelí. Akiste nie z neukojenej zvedavosti. Motívy tu boli celkom iné. Predovšetkým znepokojovala rastúca rozvodovosť, ktorá sa ustálila na 13—14 tisíc prípadov ročne. Poukazovalo sa ďalej na množiacu sa manželskú neveru, na výchovné zanedbávanie detí zo strany rodičov s tým súvisiace, čo viedlo k rečiam o akomsi uvoľnení monogamického manželského zväzku. Pochopiteľne, že to sa už nedalo udržať iba v kuloárnych diskusiách. Vznikli teda verejné. V nich sa poukazovalo na celý rad konkrétnych príčin súčasného stavu, avšak, žiaľ, málo alebo nedostatočne sa zdôraznili rozhodujúce príčiny.

Vzťahy medzi mužom a ženou, resp. manželské a rodinné vzťahy, napriek tomu, že vznikajú na základe biologických daností, sú, ako to už zdôvodnili klasici marxizmu, súčasťou najširšie chápaných spoločenských vzťahov. Manželstvo a rodinu treba pokladať za bunku spoločnosti, v ktorej sa odráža celá spoločnosť v tom-ktorom štádiu svojho vývoja. Manželské vzťahy majú teda v sebe nevyhnutne spoločensko-triedny charakter. Je preto zákonitým javom, že každá zmena spoločenského zriadenia sa odráža aj v manželských vzťahoch. Platí to najmä o takej zmene spoločenského poriadku, ako bola socialistická revolúcia. Jej odraz v manželských a rodinných vzťahoch u nás možno vidieť vo dvoch smeroch: socialistická zmena spoločenského poriadku zasiahla predovšetkým do tých manželstiev, ktoré vznikli a udržiavali sa na vzťahoch, zodpovedajúcich starým spoločenským zriadeniam, kde v danom prípade rozhodovali vlastnícke pomery, spoločenské postavenie partnera a pod. Rozvrat i rozpad takýchto manželstiev je v novom, socialistickom spoločenskom zriadení prirodzený a zákonitý. Na druhej strane socialistický spoločenský poriadok postavil manželstvo do nových podmienok. Nastolil otázku vytvorenia nového vzťahu medzi mužom a ženou, otázku nového manželstva, ktoré má byť spolužitím rovnocenných partnerov muža a ženy na základe vzájomnej obopolnej lásky.

Oba spomínané dôsledky, vyplývajúce zo zmeny spoločenského poriadku, prejavili sa v súčasnom manželskom spolunažívaní u nás v rozmanitých variantoch. Tým sa tu však teraz nemožno zaoberať. Stačí konštatovať, že sú to v rozhodujúcej miere spoločenské zmeny, ktoré vniesli do súčasného manželského spolunažívania u nás nové problémy a ktoré nakoniec viedli k verejným diskusiám, k zvýšeniu záujmu o medzipohlavné vzťahy.

Možno usudzovať, že vydávanie publikácií z tejto tematickej oblasti je reagovaním našich vydavateľstiev na tento stav. (Predtým za celých 10 rokov nevyšla ani jedna takáto publikácia.)

Ako prvá sa objavila knižka nemeckých autorov Hoffmanna a Klemma *Úprimné slovo o láske* (4).

Je to popularizačná práca medicínsko-psychologického charakteru, ktorá je určená mládeži.

Po krátkom fylogenetickom prehľade vývinu živočíchov a po stručnom somatologickom repetitóriu, čo všetko je zamerané na ústrednú tému, nasledujú štyri kapitoly, ktoré

hovorí o anatómii, fyziológii i patofyziológii rozmnožovacej sústavy človeka. Autor (Hoffmann) píše o tom v širších súvislostiach, ako to bolo obvyklé v obdobných popularizačných prácach, pričom s rovnakou závažnosťou hovorí o počatí a intrauterínnom vývine dieťaťa. Ostatných päť kapitol, tvoriacich menšiu časť knihy, má psychologický charakter. Ich autor (Klemm) osvetľuje najprv sám pojem lásky, zmieňuje sa o psychologických aspektoch pohlavného správania i samého pohlavného styku, bližšie rozoberá neadekvátne formy pohlavnej aktivity. Problému voľby manželského partnera venoval niekoľko poučiek empirického charakteru. V závere knihy sa dotýka aj otázky predmanželského pohlavného života, čo však skôr nastoluje, ako rieši. V poslednej kapitole píše o manželskom živote v neskorších rokoch života.

Ak budeme hodnotiť túto publikáciu z hľadiska dopytu čitateľskej verejnosti, značný počet jej vydaní (v NDR 5, u nás 3) naznačuje, že je úspešná. Treba však dodať, že „hľad“ čitateľov po knižke z tejto tematickej oblasti bol v dôsledku úplného nedostatku značný. Prednosťou tejto knihy, okrem toho, že bola prvou, je solidná kultúrna rozhladenosť autorov, smelosť písať aj o najintímnejších stránkach pohlavného života a nie v malej miere aj živý a zaujímavý spôsob podania. Kniha má však aj určité nedostatky. Patrí k nim najmä empirický a tým aj subjektívny charakter viacerých tvrdení, ktoré neraz vyvolávajú podozrenie alebo i nesúhlas aj u laického čitateľa. Popularizačné práce mali by prístupnou formou rozširovať vedecko-výskumné poznatky. Uvedené je adresované autorovi psychologickej časti, ktorého však tu ospravedlňuje značný nedostatok vedecko-výskumných údajov z príslušnej oblasti nového života. Zodpovedať otázku, „nič alebo niečo aj keď iba empirické“, myslím, že treba tak, že lepšie je to druhé, avšak s dodatkom, že pritom nemožno natrvalo ostať. Práve preto, že publikácia *Úprimné slovo o láske*, patrí k prvým z tejto oblasti u nás, splnila aj tým „ničím“ svoje poslanie.

Záložka spomínanej knihy avizovala vydanie publikácie E. Žalmana a *Rozhovory o lásce a manželství* (16).

Jej autor je vedúcim lekárom (psychiatrom) Poradne pre manželské nehody v Brne, odkiaľ čerpal aj materiál pre svoju u nás relatívne najobľahlejšiu publikáciu o medzipohlavných vzťahoch.

Z povedaného vyplýva charakter publikácie: je to odbornoseistická štúdia o manželskom spolunažívaní, najmä o takom, ktoré je v nejakom smere narušené; určené je pre širokú dospelú verejnosť.

Potom, čo autor podal svoje názory na podstatu lásky, uvádza celý rad, podľa neho, „princípov“ jej vzniku. Vlastnú teoretickú časť knihy tvorí štúdia o sexuálnom a eroticom správaní človeka, zarámovaná do neurofyziologickej koncepcie. Ďalej nasleduje stať s pedagogickým zameraním. Značnú pozornosť venoval tu autor otázke predmanželského života. Zodpovedá ju v podstate negatívne, avšak súčasne (str. 13) poznamenáva: „Mládeži ospravedlníť — nehovorím odporúčať — pohlavný styk, ak sú splnené tieto štyri podmienky: a) ak je u partnerov veľká láska; b) ak nejde o pohlavný styk zo zvedavosti; c) ak je možnosť a pravdepodobnosť sňatku medzi partnermi; d) ak má dievča 18 rokov a chlapec má splnenú základnú vojenskú službu, príp. ukončené štúdium.“ K tomu iba toľko: koľko autorov, toľko rozličných názorov na otázku predmanželského pohlavného života. (Porovnaj: Bretschneider (1), Haraszi (2), Hirschler (3), Hoffmann-Klemm (4), Marušiak (15).)

Z výskumného materiálu brnenskej poradne analyzuje Žalman príčiny manželského nesúladu, ktoré vyúsťujú poväčšinou do vlastností osobnosti človeka, najmä však patologických vlastností. V tejto súvislosti autor zavšeobecňuje a uvádza akoby zoznam vlastností vhodných i výrazne nevhodných zvlášť u mužov a žien, ako aj u oboch z hľadiska na manželské spolunažívanie. Najčastejším príčinám, narušujúcim harmóniu

manželského spolunažívania (alkoholizmus, psychopatie a psychoneúrózy, psychózy a neurastenické syndrómy), autor venoval samostatnú štúdiu. Spestruje ju konkrétnymi prípadmi z klinickej praxe. V knihe je okrem toho viacero úvah sociálneho charakteru, napr. o emancipácii, o láske rodičov k deťom a pod.

Úprimné slovo o láske ani zďaleka neuspokojilo dopyt širokej čitateľskej verejnosti po knihách z tejto tematickej oblasti, pretože aj Žalmanove *Rozhovory* boli v krátkom čase rozpredané. Opäť teda z toho kritéria úspešná publikácia. Jej rýchlu cestu k čitateľovi mimo uvedeného podmienili i viaceré klady tejto knihy. Rozoberá konkrétne prípady s rozličnými variantmi, v ktorých sa ne jeden čitateľ mohol v menšom alebo väčšom vydaní spoznať. Skutočnosť, že váha väčšiny *Rozhovorov* spočíva v analýze osobnosti, v jej vlastnostiach ako činiteľoch súladu a nesúladu manželského spolunažívania, ukazuje nesporné správny prístup k riešeniu tejto komplexnej otázky. Prístupný a pútavý spôsob podania udržuje čitateľa na patričnej úrovni záujmu.

Je prirodzené, že práca o tak komplexnom jave, ktorý je teraz v búrlivom prerode, práca svojho druhu osamotená má aj určité nedostatky.

Jeden z nich bol podmienený potencionálne tým, že autor ako psychiater nemohol sám primerane hovoriť o probléme, ktorý má biologické a psychologické, ekonomické a sociálne, pedagogické a právne aspekty v celom rozsahu. Aj keď sa v knihe zračí psychiatrický aspekt ako základný, predsa autora občas zlákali ostatné oblasti. A v nich sa, žiaľ, dopustil menších i väčších chýb. Správny ideologický prístup, primerané spoločenské začlenenie problému, žiaduca odborná orientovanosť v príbuzných vedných disciplínach, to sú všeobecné predpoklady pre akúkoľvek prácu z tejto tematickej oblasti, ak má byť na žiadúcej úrovni.

Druhým nedostatkom Žalmanových *Rozhovorov* je neodôvodnené generalizovanie. Kto chce hovoriť o láske a manželstve vo všeobecnosti, musí poznať nielen negatívne, ale i normálne a pozitívne prípady. Tých je, dúfajme, viac. V opačnom prípade môže upadnúť do extrému, že negatívne preceňuje, a tým skreslí pravú skutočnosť. A to sa, žiaľ, autorovi sem-tam stalo.

Žalmanove *Rozhovory o láske a manželstve*, napriek tomu, že mohli čast čitateľov v určitých detailoch zviest, dali im predsa veľa pozitívneho, cenného a podnetného. Bolo by žiadúce, aby autor so svojimi spolupracovníkmi v tejto viac-menej u nás pionierskej práci neustal, uplatnil v nej exaktnejšie vedecké kritériá a obohatil v budúcnosti málo početnú literatúru v tejto tematickej oblasti.

Roku 1959 vyšla nie veľká publikácia sovietskeho autora K. Lapina *V lásku treba veriť* (11). Svojím charakterom sa značne odlišuje od predchádzajúcich publikácií. Jadrom knihy nie je odborný výklad alebo popularizácia, ale výstižné dokumenty o priebehu ľúbostných a manželských vzťahov vo forme listov, ktoré autor dostal ako ohlas poslucháčov na rozhlasové besedy. Tento cenný materiál Lapin zostavil tak presvedčivo, že nebolo treba k nemu bližší komentár. A v tom je práve jedinečná hodnota tejto knihy, hovoriacej o osudoch súčasných sovietskych ľudí, bojujúcich za šťastie z lásky.

Už názvy jednotlivých kapitol: *V lásku treba veriť*, *Zo školskej lavice*, *Láska robí človeka lepším*, *Za šťastie novomanželov*, *Skutočný cit víťazí*, *Rodinné šťastie závisí od teba samého*, *V deťoch je naša budúcnosť* ukazujú jednak na komplexné zachytenie priebehu medziľudských vzťahov, pravda, zobrazeného v príbehoch jednotlivcov, a jednak naznačujú morálne vyústenie prežitého i napísaného.

Hodnotiť túto nevelkú knižku tak, ako sme to urobili u predchádzajúcich, nie je možné, pretože jej autorom je vlastne sám život v príslušnej oblasti. Treba však povedať, že je dojemnou i podnetnou mravnou školou lásky.

Nedávno sa nám dostala do rúk kniha maďarského lekára I. Hirschlera *Na*

cestu za šťastným manželstvom (3). Jej pôvodný názov *Na ochranu žien* prezrádza, že ide v nej o praktické návody v súvisi s pohlavným životom, ktoré sú adresované predovšetkým ženám (fyziológia pohlavného styku, regulovanie počatia, neplodnosť a pod.). Sprievodným tónom ako aj dozvukom tejto knihy je spoločenský aspekt, uplatnený najmä v kapitolách *Manželstvo a láska*, *Vývoj pohlavného puđu*, v ktorých hovorí o rozvodovosti, o poslaní manželstva, o jednodetných a viacetných manželstvách, o probléme mladosti atď.

Relatívnou novinkou tejto publikácie je uvádzanie niekoľkých gynekologických výskumov, ktoré zvýšili aktuálnosť tejto publikácie.

Jej nedostatky vyplývajú z úzkeho pohľadu na pohlavnosť a jej súvislosti a dôsledky, alebo širšie povedané z ideologicky nedostatočného alebo aj nesprávneho prístupu k nim. Skrátka, ide o prílišné biologizovanie medzipohlavných vzťahov.

Keďže s takouto tendenciou sa stretávame dosť často, a to nielen u biologických a medicínskych odborníkov, ale aj v názoroch určitej časti nášho obyvateľstva (podľa vlastnej empirie), treba zaujať k tomu primerané stanovisko.

Pohlavný inštinkt je jednou z fylogeneticky vytvorených foriem uchovania existencie živých organizmov. Zabezpečuje u jednotlivých živočíšnych druhov vznik nového potomstva. Jeho zástoj v živote jedinca toho-ktorého živočíšneho druhu je určený dosiahnutým vývinovým stupňom. Ak máme na mysl človeka, dostalo sa inštinktívne správanie v dôsledku vývinu iných, zložitejších foriem správania na podradnejšie miesto. Novobjavené vyššie psychické funkcie okrem toho rozhodujúcou mierou vplývajú na nižšie, fylogeneticky staršie. Aj pohlavný inštinkt sa u človeka poľudštil, pospoločenštil. Na jeho základe vznikla pohlavná láska, manželské a rodinné vzťahy, ktoré už dnes ani zďaleka nereprezentujú len to, čo je v nich dané biologickým, pohlavným spojivom. Dejiny týchto vzťahov totiž výrazne ukazujú trend presunutia váhy z biologickej na psychickú oblasť.

Pokusy biologizovať pohlavné vzťahy, manželské spolunažívanie, vyplývajú z nepochopenia vývinu človeka, ľudskej spoločnosti, popierajú špecifickosť ľudskeho psychična, vedú k reakčným záverom (pozri Kinsey, 10), a preto treba proti nim bojovať. Prirodzene, že tomuto by bolo treba venovať viac pozornosti.

Chronologický postup v hodnotení publikácií z oblasti manželských a rodinných vzťahov sme pri knihe M. Marušáka *O manželstvi a rodině* (15) schválne porušili. Dôvodom je jej význam, ktorý ju zaraďuje na koniec tohto príspevku.

Osemdesiatdvastránkový text je čo do obsahu najpádnejšou odpoveďou na celý rad otázok súčasnosti v tejto oblasti: „Rodina patrí k najmenej rozpracovaným častiam marxistickej vedy a spoločnosti. Česká i slovenská verejnosť nepozná takmer žiadnu obširnejšiu marxistickú monografiu okrem Engelsovej práce *Pôvod rodiny* a Bebelovej práce *Žena a socializmus*“ (str. 5). „V období výstavby socialistickej spoločnosti vystupujú do popredia otázky rodinných vzťahov najmä preto, že od ich vyriešenia záleží do určitej miery tempo nášho postupu vpred. Dnes by bolo preto nesprávne mlčať o nedostatkoch, s ktorými sa stretávame v rodinnom živote a ktoré bránia plnému, radostnému životu našich ľudí“ (str. 6).

Za daného stavu sa autor vedome podujal marxisticky osvetliť iba niektoré, avšak podstatné stránky manželského a rodinného života. Predmet svojej štúdie analyzuje predovšetkým z historického aspektu. Z neho vyplynula hlavná náplň knihy — premena manželského rodinného života s prihliadaním na súčasnosť (socializmus) a budúcnosť (komunizmus). Zámer autora odzrkadľujú nadpisy jednotlivých kapitol: *Postavenie rodiny v spoločenskom živote*, *Hospodárska podstata monogamie z hľadiska triednych vzťahov*, *Prostitúcia ako jedna stránka manželskej inštitúcie*, *Voľná láska a budúcnosť monogamie*, *Úlohy rodiny a manželstva v socialistickej spoločnosti*, *Oslobodenie ženy*

v socialistickej spoločnosti, O kríze manželstva, Mladé manželstvá, Nedostatky v bývaní a oddelený život manželov, Rozdiely v kultúrnom raste.

Materiálom pre napísanie tejto knihy boli predovšetkým práce klasikov marxizmu, najmä V. I. Lenina, a štatistické údaje, najmä o rozvodovosti manželstiev u nás, čo autor analyzoval a aplikoval zo širokej a výstižnej vzhľadom na rozličné neželateľné zjavy v súčasnosti. Vzniká však otázka: Postačujú na úplné pochopenie manželských a rodinných vzťahov, na ich účinné ovplyvňovanie v smere žiadúceho vývinu iba štatistické údaje ekonomicko-právneho charakteru z oblasti manželského a rodinného života?

„Nepopieram ani skutočnosť,“ píše Marušiak, „že mnoho zla plynie z nevedomosti o otázkach pohlavného života a že mnohé manželské tragédie vyplývajú práve z tohto nedostatku. Vhodné publikácie, možno i prednášky a školenia, môžu odstrániť nedostatok v pohlavnej výchove, na ktorú sa v poslednej dobe zabúdalo.“ — „V snahe po náprave nemôžeme preceniť ani objektivitu, ani subjektívnu stránku dnešných nedostatkov. Industrializácia spolu s bytovou výstavbou nevyrieši všetko.“ — „Základnou stránkou manželskej výchovy bude však to, aby človek pochopil vážnosť života vôbec a aby predovšetkým škola a rodina mladých ľudí na manželstvo pripravili“ (str. 82).

Z á v e r

Významným činiteľom pri vzniku socialistickej spoločnosti bolo poznanie hybných síl vývinu ľudskej spoločnosti. Vedecké poznanie sa stalo v podmienkach socialistickej spoločnosti mocným prostriedkom jej búrlivého rozvoja. Práve preto je rozvoj vedeckého bádania u nás prirodzenou požiadavkou ďalšieho napredovania. Účinnosť a efektívnosť vedeckého prístupu je okrem iného podmienená jeho komplexnosťou. S týmto kontrastuje u nás skutočnosť, že oblasť medzipohlavných vzťahov manželského a rodinného života, ktorá do určitej miery ovplyvňuje ďalšie napredovanie našej spoločnosti, je dodnes u nás mimo primeraného výskumno-vedeckého bádania. Tento stav ostáva i napriek tomu, že sa všeobecne vie a poukazuje na celý rad nedostatkov v tejto oblasti. Filozofickou analýzou tohto problému možno postihnúť hlavných činiteľov, kým skúsenosti rozvodných sudcov a výsledky zatiaľ ojedinelých výskumov na pôde kliniky vedú k pochopeniu jeho jednej strany. Ani zďaleka však nemožno týmito prostriedkami osvetliť manželské rodinné vzťahy v celej šírke, odhaliť ich spletité súvislosti a zákonitosti. Osvetové prednášky, rozhlasové a televízne relácie, diskusie, malé i väčšie publikácie nemôžu prispieť k žiadúcemu riešeniu, k zlepšeniu manželského a rodinného života u nás, pokiaľ nevychádzajú zo súčasných výskumných údajov. Je načase skončiť s empiriou tam, kde vedecký prístup má neporovnateľne väčšie perspektívy.

A tak, ak v oblasti utvárania nových vzťahov medzi mužom a ženou, ktorých predpoklady sú dané našim spoločenským zriadením, chceme ísť ďalej, nutné je popri doterajších prostriedkoch využiť v plnej miere možnosti výskumného vedeckého bádania. To znamená vytvoriť predovšetkým výskumné pracoviská, ktoré by sa ako hlavnou úlohou zaoberali otázkami súčasného manželského a rodinného života, v ďalšej fáze vytvoríť sieť predmanželských a manželských poradní, ktoré by získané výsledky z výskumu využili v konkrétnej poradenskej činnosti. Potom nebude núdza o publikácie tohto druhu, ktoré budú aktuálne a účinné.

L i t e r a t ú r a

1. Bretschneider, W., *Sexual Aufklärung rechtzeitig und richtig*. Leipzig—Jena 1957. —
2. Harraszti, I., *A nemű élet kérdései*. Budapest 1959. —
3. Hirschler, I., *Na cestu za šťastným manželstvom*. Praha 1960. —
4. Hoffmann, H. J., Klemm, P. G., *Úprimné slovo*

- o láske, Bratislava 1958. — 5. Charčev, A., *Semja i komunizm*. Komunist 1960, č. 7. — 6. Janík, A., *Spoločenské vzťahy a ich odraz v psychickom živote*. Predvoj 1959, č. 6. — 7. Kánsky, J., *Morálka a manželstvo*. Predvoj 1958, č. 38. — 8. Kováč, D., *Predpoklady harmonického manželstva*. Predvoj 1958, č. 27. — 9. Kováč, D., *Výchovné problémy lúbošných vzťahov*. Sborník referátov o komunistickej morálke. Bratislava 1960. — 10. Kinsey, A. C., *Sexual behavior in the human male*. New York 1948. — 11. Lapin, K., *V lásku treba veriť*. Bratislava 1959. — 12. Lenin, V. I., *Spisy 35*. Bratislava 1958. — 13. Machovec, M., *O smyslu ľudského života*. Praha 1957. — 14. Marušiak, M., *O manželství a rodině*. Praha 1957. — 15. Marx, K., Engels, B., *Vybrané spisy I—II*. Praha 1954. — 16. Žalman, E., *Rozhovory o lásce a manželství*. Praha 1958.